

in epistolam ad Galathas. III.

confixus sum cruci id est concupiscentia seu fomes peccati et omne humilitatis mortuus est in me per crucem christi. Ro. 6. **V**etus homo noster sum et crucifixus est et. Item ex quo cum christo confixus sum cruci et mortuus sum peccato et christus resurrexit: cum resurgente etiam resurrexi. Ro. 4. **T**raditus est et. Sic ergo christus in nobis renouat vitam nouam destructa vetustate peccati. Et ideo dicit. **Q**uod autem id est quia christo confixus sum cruci vigorem bene operandi habeo iam non ego sed in carne: quia iam non habeo illam vetustatem quam prius habui. Sed uiuit in me christus id est nouitas que per christum nobis data est. **N**el aliter. **H**omo quantum ad illud dicitur uiuere in quo principaliter firmat suum affectum et in quo maxime delectatur. **U**nde et homines qui in studio seu in uenationibus maxime delectantur dicunt hoc eorum vitam esse: quilibet autem homo habet quandam priuatum affectum quo querit quod suus est dum ergo aliquis uiuit querens tantum quod suum est. solum sibi uiuit. cum uero querit bona aliorum dicit etiam illis uiuere. **Q**uia ergo apostolus proprium affectum deposuerat per crucem christi: dicebat se mortuum proprio affectu dicens: **C**hristo confixus sum cruci id est per crucem christi remortuus est a me proprio affectu siue priuato. **U**nde dicebat infra ultimum. **M**ibi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. **S**i unus per oibis mortuus est et omnes mortui sunt. **E**t per oibis mortuus est christus. **U**t et qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei. **U**nde ait. **I**am non uiuo ego quasi in affectu habes proprium bonum. sed uiuit in me christus id est tantum christum habeo in affectu. et ipse christus est uita mea. **P**hil. 1. **M**ibi uiuere christus est et mortuus lucrum. **C**onsequenter autem cum dicit. **Q**uod autem nunc uiuo et. respondet dubitationi que poterat esse duplex ex premissis uerbo. **U**na est quomodo ipse uiuit et non est ille scilicet qui uiuit. **S**ecunda quomodo confixus est cruci. **E**t ideo hec duo aperit. **E**t primo primum quomodo scilicet uiuit et non ipse uiuit dicens. **Q**uod autem nunc uiuo carne et. **U**bi notandum est quod illa proprie dicitur uiuere que mouetur a principio intrinseco. **A**nima autem pauli constituta erat inter deum et corpus. et corpus quidem uiuificabatur et mouebatur ab anima pauli. sed anima eius a christo. **Q**uam ergo ad vitam carnis uiuebat ipse paulus. **E**t hoc est quod dicit. **Q**uod autem nunc uiuo in carne id est uita carnis: sed quantum ad relationem ad deum christus uiuebat in paulo. **E**t ideo dicit. **I**n fide uiuo filij dei per quam habitam in me et mouet me. **A**bachuc. 2. **I**ustus autem meus ex fide uiuit. **E**t nota quod dicit **I**n carne non ex carne. quia hoc malum est. **S**ecundo offendit quod confixus est cruci dicens. **Q**uia amor christi quem offendit mihi in cruce moriens pro me facit ut semper ei configam. **E**t hoc est quod dicit. **Q**ui dilexit me. 1. **Jo**. 4. **I**pse prior dilexit nos. **E**t tantum dilexit me quod tradidit semetipsum pro me et non aliud sacrificium. **A**poc. 1. **D**ilexit nos et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. **E**ph. 5. **S**icut christus dilexit ecclesiam et semetipsum tradidit pro ea et. **S**ed attendendum est quod ipse filius tradidit se: et pater tradidit filium. **R**o. 8. **Q**ui proprio filio non peperit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. **E**t iudas tradidit eum ut dicitur **M**atth. 26. **E**t totum una res est: sed non una intentio: quia pater ex charitate. filius ex obedientia simul et cum charitate. iudas uero ex prodicione. **C**onsequenter cum dicit. **N**on abiecio gratiam dei et. infert conclusionem principalem. **E**t primo inducit conclusionem. **S**ecundo manifestat modum. **D**icit ergo. **E**x quo tantam gratiam recepi a deo et tradidit se et ego uiuo in fide filij dei: non abiecio gratiam filij dei id est non repudio nec ingratum me exhibeo. 1. **corin**. 15. **G**ratia dei in me uacua non fuit et. **U**nde et alia littera habet. **N**on sum ingratus gratie dei. **Heb**. 12. **C**ontemplantes ne quis desit gratie dei.

scilicet per ingratitude se indignum fatendo. **N**on autem abieciendi et per ingratitude est si dicerem quod lex esset necessaria ad iustificandum. **E**t ideo dicit. **S**i enim per legem iusticia: ergo christus gratis est mortuus id est si sufficiens sit lex id est opera legis sufficiens ad iustificandum hominem christus sine causa mortuus est et frustra. quod ad hoc mortuus est ut nos iustificaret. 1. **Pe**. 3. **C**hristus semel pro peccatis nostris mortuus est et. **Q**uod si hoc per legem fieri posset superflua fuisset christi mors. **S**ed non gratis mortuus nec inuacuum laborauit ut dicit **E**sa. 49. **Q**uia per ipsum solum gratia iusticiae et ueritas facta est ut dicit **Jo**. 1. **S**i qui autem ante passionem christi iusti fuerunt hoc etiam fuit per fidem christi uenturi in quem credebant et in cuius fide saluabantur.

Capitulum tertium.

O Insensati galathe quis uos fascino uit non obedire ueritati: **A**nte quorum oculos iesus christus prescriptus est et in uobis crucifixus.

Supra confutauit apostolus uanitates et mutabilitatem galatharum per auctoritatem euangelice doctrine ostendens suam doctrinam a ueritate fuisse ab alijs apostolis: hic uero per rationes et auctoritates ostendit hoc idem scilicet quod legalia non sunt seruanda. **E**t hoc dupliciter. **P**rimo ex insufficiencia legis. **S**ecundo ex dignitate eorum qui ad christum conuersi sunt. et hoc quarto capi. **I**bi. **D**ico autem quanto tempore et. **C**irca primum duo facit. **P**rimo premitit oburgationem. **S**ecundo profectur suam probationem **I**bi. **H**oc solum a uobis uolo et. **C**irca primum duo facit. **P**rimo oburgat eos attendens eorum fatuitates. **S**ecundo rationem oburgationis assignat **I**bi. **A**nne quorum oculis et. **P**rimo ergo eos de fatuitate oburgat uocans eos insensatos. **U**nde dicit. **O** insensati et. **I**nsensatus autem proprie dicitur qui sensu caret. **S**ensus autem spiritualis est cognitio ueritatis. qui ergo ueritate caret proprie insensatus dicitur. **M**atth. 15. **E**t uos sine intellectu estis. **S**ap. 5. **H**os insensati uitam illo et. **S**ed contra **M**atth. 5. dicitur. **Q**ui dixerit fratri suo fatue et. **S**ed fatuus idem est quod insensatus. **E**rgo apostolus reus est gehenne ignis. **S**ed dicendum est ut augustinus dicit quod intelligendum est si dixerit sine causa et animo uiruperandi: sed apostolus ex causa dixit et animo corrigendi. **U**nde dicitur in glosa. **H**oc dolendo dicit. **S**ecundo cum dicit. **Q**uis uos fascino uocet et: ostendit modum quo insensati erant effecti. **U**bi notandum est quod insensatus fit alijs multis modis. **N**el quia non proponitur sibi aliqua ueritas quam cognoscere possit. **N**el quia et si proponatur sibi tamen nunquam eam acceptat. **N**el quia ueritatem propositam uel acceptam deserit a uia ueritatis recedens. et tales erant isti galathe qui ueritatem fidei quam acceperant deserentes ueritatem propositam renuerunt. **S**upra. 1. **M**iror quod tam cito et. **E**t idem istum gradum insensationis in eis reprehendit dicens. **Q**uis uos fascino uocet et. **A**d sciendum autem quid sit fascino. sciendum est quod secundum glosam fascino proprie dicitur ludificatio sensus: que per artes magicas fieri consuevit: puta cum hominem facit aspectibus aliorum apparere leonem uel cornutum. et huiusmodi. et hoc etiam per demones potest fieri qui habent potestatem mouendi fantasmata et reducendi ad principia sensuum ipsos sensus imitando. **E**t secundum hanc acceptionem fati proprie dicit apostolus. **Q**uis uos fascino uocet et. **H**os estis sicut homo ludificatus quod res manifestas aliter accipit quam sunt in re ueritate. quod scilicet estis ludificati per ueritates et legibus

Explanatio sancti Thome

mata veritati non obedire id est veritatem vobis manifestam et a vobis receptam non videtis nec obediendo recipitis. **Sap. 4.** Fascinatio nugacitatis obscurat bona. **Esa. 5.** Ne qui dicat bonum malum etc. Alio modo accipit fascinatio finem quod aliquis ex aspectu malivolo ledit et maxime in vultibus que visu vrenti et aspectu invidio fascinant pueros quod ex hoc infirmant et vomunt cibum. Huius causam volens assignare Avicenna in libro suo de anima dicit quod materia corporalis obedit substantie intellectuali magis quam qualitatibus actibus et passivis in natura. Et ideo ponit quod ad apprehensionem substantiarum intellectualium quod vocat animas seu motores orbium multa sunt preter ordinem motus celi et omnium corporaliu agentium. Eodem modo dicit quod quoniam anima sancta depurata ab affectibus terrenis et a carnalibus virtutibus accedit ad similitudinem substantiarum dictarum et obedit ei natura. Et hinc est quod aliqui sancti viri operantur quedam mira preter naturam cursum. et similiter quod anima alicuius se data passionibus carnalibus: habet forte apprehensionem in malitia obedit enim ei natura ad transmutationem materie in illis maxime in quibus materia abiliis est sicut in pueris reneris convenit. Et sic convenit finem eum quod ex forti apprehensione veritatis in malitia imutat puer et fascinat. Hec autem positio satis videtur vera finem in opinionem Avicenne. Nam ipse posuit formas omnes corporales in istis inferioribus in sui a substantiis incorporeis separatis. et quod agentia naturalia non habent se ad hoc nisi ut disponantur tantum. Sed hoc quidem dem improbat a philosopho. Agens enim oportet esse simile subiecto. Non fit autem forma tantum. nec materia. sed compositum ex materia et forma. Id ergo quod agit ad esse corporaliu oportet quod habeat materiam et formam. Unde dicit quod transmutare materiam formarum non potest nisi id quod habet materiam et formam. et hoc quidem: Vel virtute sicut deus qui actor est forme et materie. Et actu sicut agens corpus. Et ideo materia corporalis quodrum ad huiusmodi formas nec angelus nec alicuius pure creature obedit ad naturam: sed soli deo. ut Augustinus dicit. Unde non est verum quod Avicenna dicit de huiusmodi fascinatio. Et ideo videndum quod ad imaginationem seu apprehensionem hominis quoniam fortis est immutat sensus seu appetitus sensitivus quod quidem immutatio non est sine alteratione corporis et spirituum corporis sicut nos videmus quod ad apprehensionem delectabilis movet appetitus sensitivus ad concupiscentiam. et exinde corpus calefit. Similiter ex apprehensione timidi frigescit. Immutatio autem spirituum maxime inficit oculos qui inficit rem per aspectum inficiunt. sicut patet in speculo mundo quod ex aspectu menstruate inficit. Sic ergo quod verule obstipare in malitia et dure sunt. ex forti apprehensione imutat appetitus sensitivus et ex hoc sicut dictum est infectio maxime fit a venis ad oculos. et ex oculis ad res prospectam. Unde quod caro pueri mollis est ad earum invidiosum aspectum inficit et fascinat. Et quandoque quidem ad hunc effectum demones operantur. Dicit ergo quis vos fascinavit veritati non obedire. Quasi dicat. Vos aliquando obedistis veritati fidei. sed modo non. ergo estis sicut pueri qui ex aliquo invidio infecti cibum receptum vomitis. **Ratio** autem obiurgationis assignat dicens. Ante quorum oculos etc. Quod potest tripliciter legi. Uno modo finem **Hieronymum** ut respondeat preter persone acceptioni fascinatio: onis alio primo acceptu. quasi dicat. Dico vos fascinatos: quia ante quorum oculos etc. id est scriptura christi qua datus est in mortem adeo vobis manifesta fuit ac si ante oculos vestros fuisset. Et in vobis crucifixus id est in intellectibus vestris erat crucifixio iesu christi ut sciretis qualiter facta esset. Unde si eam non videtis modo nec obedistis hoc continet: quod estis ludificati et fascinati. Contra quod dicitur **Matth. ultimo.** Donec me. ut signaculum super cor tuum

etc. Alio modo finem Augustinum. Quasi dicat. Recte fascinati estis quod veritates quas recepistis scilicet christum per fidem in cordibus vestris evomitis sicut pueri. Et hoc quod ante oculos vestros id est in vestra presentia iesus christus prescribitur est id est expellit et eijcit de hereditate sua. Et quod molestus deberet esse vobis quod non debetis pati quod ab aliis prescriberet et expelleret in vobis prescriptus est. id est hereditate sua amisit in vobis id est vos ipsos. Et tunc hoc quod sequitur scilicet crucifixus legi debet cum pondere et ostensione delictorum: quod hoc addidit ut considerarent quo precio christus emerit possessio nem quam in eis amittebat. et ex hoc moverent magis. Quasi dicat. Crucifixus prescriptus est in vobis scilicet qui crucifixus id est qui cruce sua et sanguine proprio acquisivit hanc hereditatem. **2. cor. 6.** Empti enim estis precio magno etc. **1. Pe. 1.** Non corruptibilibus auro vel argento etc. Tertio modo finem Ambrosium. quasi dicat. Vere fascinati estis ante quorum oculos id est in quorum reputatione scilicet finem iudicium vestrum iesus christus prescriptus est id est damnatus non alios salvans et in vobis id est finem quod vos intelligitis crucifixus est id est mortuus finem. non autem alios iustificans. cum tamen de eo dicat. **2. corin. ultimo.** Quod si mortuus est ex infirmitate nostra: vivit tamen ex virtute dei. Potest et quarto modo exponi finem gloriam per hoc designet apostolus gravitatem culpe eorum. quod in hoc quod christus deserunt legem observantes: equaliter quodammodo peccabant. **Psalmus 4.** christum prescripsit id est damnavit. ut dum insufficientem christum credit ad salvandum similes in peccando crucifixorum christi: qui sum in ligno suspenderit morte turpissima condemnatus et afflictes. Equalitas tamen est accipienda ex parte eius in quem peccat. quod in christum galatbe peccabant sicut pilatus et crucifixores christi.

Lectio secunda.

Hoc solum a vobis volo discere: et operibus legis spiritus accepistis: non ex auditu fidei. Sic stulti estis et cum spiritu ceperitis nunc carne consumamini. **Tanta** passi estis sine causa: si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis spiritum et operatur virtutes in vobis ex operibus? an ex auditu fidei.

Posita obiurgatione: consequenter apostolus procedit ad insufficientiam legis et virtute fidei ostendendam. Et primo ostendit insufficientiam legis. Secundo movet questionem et solvit ibi. Quid igitur lex etc. Circa primum duo facit. Primo probat defectum legis et insufficientiam per ea que ipsi experti sunt. Secundo per auctoritates et rationes ibi. Si autem scriptum est etc. Circa primum duo facit. quod primo probat oppositum experimento sumpto ex parte ipsorum. Secundo probat idem experimento sumpto ex parte ipsius apostoli ibi. Qui ergo tribuit vobis etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit donum quod receperunt. Secundo defectum in quem inciderunt ibi. Sic stulti estis etc. Donum autem quod receperunt ostendit querendo ab eis unde illud receperunt. Unde susceptum donum supponens interrogans querit ab eis dicens: Quibus fascinati et stulti sitis. tamen non tristi estis in dicitur quin vnum quod valde manifestum est me docere possitis. Et ideo solum hoc volo a vobis discere. quod hoc solum sufficit ad probandum quod intendo. hoc in quo est quia constat quod spiritum sanctum accepistis. Quero ergo an accepistis illum ex operibus? legis an ex auditu fidei? Ad quod sciendum est quod in primitiva ecclesia ex divina dispositione ut fides christi promoveret et cresceret: statim post predicacionem fidei ab apostolis manifesta signa spiritus sancti fiebant super audientes. Unde de

in epistolam ad Galathas. III.

Petro dicit act. 10. **A**dhuc loquente petro verba hec ces-
cidit spūsanctus. Ipsi etiā galathe ad predicatorz pauli
manifeste spūsanctum acceperant. Querit ḡ aplūs ab
eis: unde habuerunt spūsanctum. Constat autē q̄ non p̄
opera legis. q̄ cum essent gentiles ante receptionē spi-
ritus sancti legē nō habebant. Ergo habuerūt spūsanctū
id ē dona spūsancti ex auditu fidei Ro. 8. Nō accepistis
spiritū seruitutis iterū in timore q̄ scz dabat in lege. **U**n-
t̄ q̄z tremore lex data est. sed accepistis spūm filioz qui
dat p̄ fidē que est ex auditu vt dicit Ro. 10. Si ḡ hoc po-
tuit fidei virtus: frustra querit̄ alio p̄ qd saluamur. q̄ mul-
to difficilius est de iniusto facere iustū q̄ iustū in iusticia
cōseruare. Si ḡ fides d̄ iniustis galathis sine lege iustos
fecerat. nō est dubiū q̄ sine lege poterat eos in iusticia cō-
seruare. Magnū ḡ erat donum qd per fidem acceperant.
Consequenter cū dicit. Sic stulti estis. ostendit defe-
ctum in quē plaphi sunt r exaggerat duplicē defectū in
eis aplūs scz q̄tum ad dona q̄ a xpo acceperant. r q̄tum
ad mala que p̄ ipso ptulerunt ibi. **T**anta passi estis. r.
Circa primū sciendū est q̄ isti galathe deserentes qd ma-
gnū erat scz spūsanctū adheserunt minori scz carnali
obseruantie legis et hoc stultū est. Et ideo dicit. Sic stul-
ti estis vti cum ceperitis instictū sancti spūs id ē ius-
tū pfectionis vestre habueritis a spūsancto. nunc dum
pfectiones vestras cōsumamini carne. i. queritis pseruari p̄
carnales obseruantias legis a qua nec initiū iusticie pōt
haberi Jo. 6. Caro nō pdest quicq̄ r. Et sic ordinem
pueritis. q̄ via pfectionis est ab imperfecto tendere ad p̄-
fectū. Vos autē q̄ econuerso facitis: stulti estis Eccl. 2. 7.
Homo sanctus pmanet in sapiētia sicut sol. stultus vt lu-
na mutat. Similes istis sunt q̄ incipiunt seruire deo cū
feruore spūs: postmodū desunt in carne q̄ etiam assimi-
lant statue nabuchodonosoz: cuius caput aureum: r pes-
des lutei Dan. 2. Et iō dicit Ro. 8. Qui in carne sunt
deo placere nō possunt. Et infra. 6. Qui seminat in car-
ne de carne metet corruptionē. **C**onsequenter cum dicit
Tanta passi estis. r. exaggerat eorum defectū q̄tum ad
mala q̄ p̄ xpo ptulerunt. q̄m aliqd sine labore recipit
illa minus chare custodiunt. sed illud qd cū labore acq̄ri-
tur vilipendere r non custodire stultū est. Isti autē cum la-
bore r tribulatione magna quā passi sunt a contribulib⁹
suis ppter fidem receperunt spūsanctum. Et ideo dicit.
Tanta passi estis sine causa: q̄n dicit. Non contemnatis
tantū donum qd cuz labore accepistis alio illa sine causa
id ē sine vilitate passi estis. q̄ hec sustinistis vt puenire-
tis ad vitam eternā Ro. 5. Tribulatio patientiā operat̄
patientia autē p̄bationē. p̄batio vero spem r. Unde si p̄-
cluditis vobis aditum vite eterne deserentes fidē q̄ren-
tes conseruari carnalibus obseruantijs. sine causa id est
inutiliter passi estis. Et hoc dico. si tamē sine causa. **Q**d
ideo dicit q̄ in eorū potestate erat penitere si vellēt q̄dū
viverent. Ex hoc autē habet q̄ opa mortificata reuiscūt.
Sap. 3. Labores eoz sine fructu r. Gal. 4. Timeo autē
ne sine causa laborauerim r. Si vero accipiat̄ d̄ malis q̄
non penitent. potest dicit q̄ patiunt sine causa conferre
scz vitā eternā. **C**onsequenter cū dicit. Qui ḡ tribuit vo-
bis r. pbat p̄positū exp̄mento sumpto ex pte apli. pos-
sent em̄ dicere q̄ verū est nos recepisse spūsanctū ex au-
ditu fidei. tñ ppter deuotionē quā ad legem habuim⁹ ac-
cepimus fidem quā p̄dicabas. Et iō dicit. Non curo q̄c-
quid sit ex parte vestra. tñ illud qd ego feci tribuens vo-
bis ministerio meo spūsanctū. q̄ operat̄ in vobis virtu-
tes id est inter vos miracula. sed nunqd facio hoc ex ope-
rib⁹ legis an ex operibus fidei? Non vtiq̄ ex opibus sed
ex fide. **S**z nūqd aliq̄s pōt dare spūsanctū. **A**ugu. em̄
15. de trinitate dicit q̄ nullus hō purus spūsanctū dare

pōt: nec ipsi apli dabant. sed imponebāt man⁹ sup hoīes
r accipiebant spūsanctū. **Q**uid ḡ est qd hic dicit aplūs
de se loquēs qui tribuit vobis spūsanctū? **R**ñdeo. dicen-
dum est q̄ in datione spūsancti tria p̄ ordinē se habētis
occurrunt. scz spūsanctus inhabitans. donū gratie cha-
ritatis cum ceteris habitib⁹ r sacramentū noue legis cu-
ius ministerio dat̄. Et sic pōt ab aliq̄bus tripliciter dari.
Ab aliquo em̄ dat̄ sicut auctoritatē habente q̄m ad tria
predicra scz respectu spūsancti inhabitantis respectu do-
ni et respectu sacramenti. et hoc modo spūsanctus dat̄ a
solo patre r filio fm̄ q̄ eius auctoritatē habent nō quidē
domini sed originis: q̄ ab vtroq̄ p̄cedit. **S**z q̄tum ad
gratiā seu donū. r q̄tum ad sacramēta spūsancti dat̄ etiā
se fm̄ q̄ datio importat causalitatem spūsancti respectu
donorū ipsius q̄ vt dicit aplūs. 1. corin. 12. Ipse diuidit
singulis. pr̄ vult. **S**ecundū autē q̄ in datione importat
auctoritas nō potest p̄prie dici spūsanctū seipsum dare.
Quātū vero ad sacramētū qd ministerio ministrorū ce-
lesie dat̄. pōt dici q̄ sancti p̄ ministeriū sacramentorum
dant spūsanctum. Et hoc modo hic loquit̄ aplūs fm̄ q̄
tangit in glosatiū huiusmodi modus nō est p̄suetus neq̄
extendend⁹. **D**icit etiā glo. q̄ facere miracula attribuit̄
fidei. q̄ ex hoc q̄ credit que supra naturā sunt supra na-
turam operat̄. Et q̄ apli predicabāt fidem q̄ quedā rōez
excedentia continebat. ideo oportebat ad eoz credulitas-
tem aliq̄ testimonia adducere q̄ missi essent a deo qd ra-
tionē excedit. **U**n̄ xps dedit eis signū suū ad hoc ondē dū
Est aut duplex signū xpi. **U**nū est q̄ est dñs oim. **U**n̄ dis-
cit in ps. Regnū tuum regnū oim seculorū r. **A**liud est
q̄ est iustificator r saluator fm̄ illud Act. 4. Non est ali-
ud nomen sub celo datū hoīb⁹ r. **D**edit ḡ eis duo signa
Unum est q̄ facerent miracula p̄ qd ostenderent q̄ missi
sunt a deo dño oim creature. **L**uc. 10. **D**edit eis p̄tatem
r virtutē sup oia demonia r. **A**liud q̄ darent spūsanctū
ministerio p̄ qd ostenderent q̄ missi sunt ab oim saluato-
re Act. 8. **T**unc imponebant manus sup eos r. Et tūc
cum imposuisset illis manus paulus spūsanct⁹ venit sup
per illos r. Et de his duobus modis dicit Heb. 2. **C**ō-
stante deo signis r potentis r varijs virtutib⁹ r spūs
sancti distributionib⁹ fm̄ suam voluntatē.

Lectio tertia.

Sicut scriptum est credidit abraam
deo. r reputatū ē ei ad iusticiā. **C**o-
gnoscite ergo q̄ qui ex fide sunt: hi
sunt filij abrae. **P**rouidens autē sc̄ptura. q̄ ex
fide iustificat gentes deus: pr̄nūciavit ab-
rae. q̄ benedicent̄ in te omnes gentes. igitur
qui ex fide sunt benedicentur cuz fideli ab-
raam.

Supra p̄bauit aplūs experimento virtutē fidei r insuffi-
cientiam legis: hic vero pbat idem p̄ auctoritates r rati-
ones. **E**t p̄mo pbat virtutē fidei in iustificando. **S**ecū-
do in hoc ondē legi defectū ibi. **Q**uicq̄ em̄ ex operib⁹
legis r. **P**rimū autē pbat vtens quodā sillogismo. **U**n̄
circa hoc tria facit. **P**rimo ostendit minorē. **S**ecūdo maio-
rem ibi. **P**rouidens autē sc̄ptura r. **T**ertio infert cōclu-
sionem ibi. **I**stē q̄ ex fide r. **C**irca p̄mū duo facit. **P**ri-
mo pponit quandā auctoritatē ex q̄ elicit minorē. **S**ecūdo cō-
cludit eā ibi. **C**ognoscite ḡ r. **D**icit ergo. **V**ere iusticia
r spūsanctus est ex fide sicut sc̄ptum est Heb. 15. r intro-
ducitur Ro. 4. **Q**uod credidit abraam deo r. **U**bi notan-
dum est q̄ iusticia consistit in redditione debiti: homo
autem debet aliquid deo: taliquid sibi et aliqd pximo.

Explanatio sancti Thome

Sed q̄ aliquid debeat sibi ⁊ p̄mo hoc est p̄pter deum. Ergo summa iusticia est reddere deo q̄d suum est. Nam si reddas tibi vel p̄mo quod debes ⁊ hoc nō facis p̄pter deum. magis es peruerius q̄ iustus cum ponas finem in homine. Dei autem est quicquid est in homine et intellectus ⁊ voluntas ⁊ ipsum corpus. sed tamen quodā ordi- ne. q̄ inferiora ordinant ad superiora. ⁊ exteriora ad interi- ora sc̄z ad bonū anime. supremū aut in hōie est mens. Et ideo p̄mū in iusticia hominis est q̄ mens hōis deo sub- dat. ⁊ hoc fit p̄ fidez. 2. corin. 10. In captiuitate redigētes omnē intellectum in obsequium x̄pi. Sic ergo dicendum est in omnibus q̄ deus est primū principū in iusticia. ⁊ q̄ deo dat sc̄z summū q̄d in eo est subdendo: perfecte est ius- tus. Ro. 8. Qui spū dei agunt. hi filij sunt dei. Et ideo dicit. Credidit abraaz deo id est mentem suā deo p̄ fidem subdidit. Eccl. 2. Crede deo ⁊ recuperabit te ⁊c. Et infra. Qui timetis dominū credite illi ⁊c. Et reputatū est ei ad iusticiam id est ipsum credere ⁊ ipsa fides fuit ei ⁊ est om- nibus alijs sufficiens causa iusticie. ⁊ q̄ ad iusticiam repu- tet ei exterius ab hominib⁹. sed interius a deo qui eos q̄ habent fidem p̄ charitatem operantē iustificat: eis pecca- ta remittendo. Ex hac aut auctoritate concludit minorēz p̄positionē dicens. Cognoscite ergo ⁊c. Quasi dicat. Ex hoc aliquis dicit filius altissimi q̄ imitat opera eius. si q̄ vos filij estis abrae: opera abrae facite. Jo. 8. Abraaz aut non querit iustificari p̄ circumcisiōē: sed p̄ fidem. ergo ⁊ illi q̄ querunt iustificari p̄ fidem sunt filij abrae. Et hoc est q̄d dicit. Quia abraam iustus est ex fide: p̄ hoc q̄ deo credidit. ⁊ reputatum est ei ad iusticiā. ergo cognoscite q̄ illi qui ex fide sunt id est qui ex fide credunt se iustificari ⁊ saluari: hij sunt filij abrae sc̄z imitatione ⁊ instructione. Ro. 9. Qui filij sunt p̄missionis estimant in semine ⁊c. Luc. 19. dicit Zacheo. Hodie huic domus salua a deo fa- cta est. eo q̄ ⁊ ipse sit filius abrae ⁊c. Et Matb. 3. Potēs est deus de lapidib⁹ istis id ē de gentilibus suscitare filios abrae: in q̄tum sc̄z facit eos credentes. Consequēter cū dicit. Prouidens aut septura ⁊c. ponit maiore que sc̄z est q̄ abrae p̄nunciatū est q̄ in semine suo benedicerentur oēs gentes. Et hoc est q̄d dicit. Prouidens septura. In- ducens deum loquentē abrae dicit Gen. 12. Q̄ deus pre- nunciavit abrae q̄ in te id est in his q̄ ad similitudinē tuā filij tui erunt imitatione fidei benedicent omnes gentes. Matb. 8. Multi uenit ab oriente ⁊ occidente ⁊c. Cō- sequenter cum dicit. Ergo q̄ ex fide ⁊c. Infert conclusio- nem ex p̄missis. An sic potest formari argumentū. De- pater nunciavit abrae q̄ in semine suo benedicerent oēs gentes. Sed illi qui querunt iustificari p̄ fidē sunt filij ab- rae. ergo q̄ ex fide sunt id est qui querūt iustificari p̄ fidem benedicent cū fidei id ē credente abraam.

Lectio quarta.

Quicūq̄ em̄ ex operibus legis sunt sub maledicto sunt: scriptum est em̄. Maledictus omnis qui non p̄manse- rit in omnib⁹ que scripta sunt in libro legis: ut faciat ea. quoniā autē in lege nemo iustifi- catur apud deum. Manifestū est quia iustus ex fide uiuit. Lex autē non est ex fide: sed q̄ se- cerit ea uiuet in illis.

Supra ostendit ap̄lus virtutem fidei: hic cōsequēter ostē- dit defectum legis. Et primo p̄ auctoritatem legis. Sc̄do p̄ humanā consuetudinē ibi. Fratres fm̄ hōiem dico ⁊c. Circa primū tria facit. Primo ostendit damnū occasiona- liter ex lege consecutum. Secundo legis insufficientiam

ad ipsum damnū remouendū ibi. Quicūq̄ autē in lege ⁊c. Tertio x̄pi sufficientiā qua ipsum damnū est remouit ibi. Christus autē nos redemit ⁊c. Circa primū duo facit. Pri- mo p̄ponit intentum. Secundo p̄bat p̄positū ibi. Scri- ptum est em̄. Maledictus ⁊c. Dicit q̄. Quicūq̄ em̄ ⁊c. Nā q̄ dixerat q̄ q̄ ex fide sunt benedicent cū sint filij ab- rae. Posset quis dicere q̄ p̄pter opa legis ⁊ p̄pter fidez benedicunt. ⁊ ideo hoc excludens dicit. Quicūq̄ ex ope- ribus legis sunt: sub maledicto sunt. Sed contra. Antiq̄ patres fuerunt in operibus legis. ergo sunt maledicti: ⁊ p̄- sequeus damnati q̄d est error: manichei. Ideo hoc est sas- ne intelligendū. Et attendendū est q̄ ap̄lus nō dicit. quis- cūq̄ seruauit opera legis sub maledicto sunt. q̄ hoc est fal- suz p̄ tpe legis. h̄ dicit. Quicūq̄ sunt ex opib⁹ legis ⁊c. q̄- litercūq̄ in opib⁹ legis p̄fidit ⁊ putat se iustificari p̄ ea. sub maledictos sunt. Aliud em̄ ē eē in opib⁹ legis: ⁊ aliud ē fuare legē. Nā hoc est legē implere. Et q̄ cam imple- re nō est sub maledicto. Esse uero in operib⁹ legis est in eis p̄fidere ⁊ spem ponere. Et q̄ in eis hoc modo sunt sub ma- ledicto sunt sc̄z transgressionis. Quod q̄dem nō facit lex. q̄ concupiscentia nō uenit ex lege: sed agnitio peccati ad quod prouisus sumus: p̄ concupiscentiā p̄ legē p̄hibita. In- q̄tum ergo lex cognitionē peccati facit ⁊ nō p̄bet auxiliū contra peccatum: dicunt esse sub maledicto. cum neq̄ant illud p̄ ipsa opera euadere. Sunt autē quedā opera legis ceremonialia: que in obseruationibus fiebant. Alia sunt opera que p̄tinent ad mores. de quib⁹ sunt mandata mor- ralia. Unde fm̄ glo. hoc q̄d hic dicit. Quicūq̄ ex operi- bus legis sunt ⁊c. intelligendum est de operib⁹ ceremonialibus: ⁊ nō de moralibus. Vel dicendū q̄ loquitur hic apo- stolus de omnibus operib⁹ tam ceremonialibus q̄ mora- libus. Opera em̄ non sunt causa q̄ aliquis sit iustus ap̄- deum: sed potius executiones ⁊ manifestationes iusticie. Nam nullus p̄ opera iustificat apud deum: sed p̄ habituz fidei. non quidē acquisitū sed in usus. Et ideo quicūq̄ ex operib⁹ iustificari querūt sub maledicto sunt. q̄ p̄ ea pec- cata non remouent nec aliq̄s quo ad deum iustificat: h̄ p̄ habitū fidei charitate informatū. Heb. 11. Et omnes testi- monio fidei ⁊c. Consequēter cum dicit. Scriptū est em̄ ⁊c. p̄bat p̄positū. ⁊ hoc primo quidē fm̄ glosam ostē- dit p̄ hoc q̄ nullus potest legē seruare hoc modo quo lex precipit. Deut. 28. Q̄ omnis q̄ non p̄manserit in omnib⁹ q̄ scripta sunt in libro legis ut faciat ea id est qui non im- pleuerit totam legem sit maledictus. Sed implere totam legem est impossibile ut dicit act. 15. Et quid temptatis imponere iugū q̄d neq̄ nos neq̄ patres nostri portare po- tuimus. Ergo nullus est ex operib⁹ legis qui sit maledi- ctus. Potest etiam accipi hoc quod dicit. Scriptū est em̄ ⁊c. non ut p̄batio p̄positū: sed ut ostendat eius expositio. q̄si dicat. Dico q̄ sunt sub maledicto: sub illo sc̄z de q̄ di- cit lex. Scriptum est em̄. Maledictus est omnis ⁊c. Et in- telligat de peccato id est maledicto. Nā lex impart bona facienda seu mala uitanda. ⁊ imperando obligat: sed non dat virtutem obediendi. Et ideo dicit. Maledictus quasi malo adiectus omnis nullum excipiendo. q̄ ut dicit act. 10. Non est p̄sonarum acceptio apud deum. Qui non p̄- manserit vsq̄ in finē. Matb. 24. Qui p̄seuerauerit vsq̄ in finem. In omnib⁹ non in q̄busdā tantū. q̄ ut dicit Jac. 2. Quicūq̄ totam legem seruauerit offendat autē in vno factus est oim̄ reus. Que scripta sunt in libro legis ut fa- ciat ea. Non soluz ut credat seu uelit tñ: sed ut opere im- pleat p̄s. Intellectus bon⁹ omnib⁹ facientib⁹ eum. San- cti autē patres ⁊ si in operibus legis erāt: saluabant tñ in fide uenturi. confidentes in eius gratia ⁊ saltem sp̄ualiter leges implētes. Poytes em̄ ut in glosa dicit nita quidē p̄cepit que nullus implere potuit ad uolendū iudeorum

in epistolam ad Galathas III

superbia dicentium. Non deest qui impleat sed deest qui iustitiam. Sed hic est questio de hoc quod dicitur **Malédic** omnis noster. Dicitur enim **Ro. 12.** Benedicite et nolite maledicere. Respondetur dicendum est quod maledicere nihil aliud est quam malum dicere. possumus ergo dicere bonum esse malum et malum esse bonum. et rursum bonum esse bonum et malum esse malum. Et primum quidem prohibet apostolus dicens: **Malédicite** id est nolite dicere bonum esse malum et ecóntra sed secundum licet. et ideo cum vituperamus peccatum maledicimus quidem sed non dicendo bonum malum. sed dicitur malum esse malum. Et ideo licet peccatorum maledicere id est dicere eum esse malo adiectum vel esse malum. **Consequenter** cum dicitur. Quoniam autem in lege etc. Ostendit in sufficientiam legis non valentis ab illo maledicto eripere ex hoc quod iustificare non poterat. Ad quod ostendendum videtur quodam silogismo in secunda figura et est talis. **Iustitia** est ex fide. sed lex ex fide non est. ergo lex iustificare non potest. Circa hoc ergo primo ponit conclusionem cuius dicitur. Quoniam autem in lege nemo iustificatur. Secundo autem maiorem cui dicitur. Quia iustus ex fide vivit. Tercio minor cui dicitur. Lex autem non est ex fide. Dicit ergo. **Dico** quod per legem maledictio inducta est. nec tamen ab illa maledictione lex eripit. quia manifestum est quod nemo in lege iustificatur apud deum id est per opera legis. Circa quod intelligendum est quod illi qui negauerunt veteris testamenti ex hoc verbo occasione sumpserunt. Et ideo dicendum est quod nemo iustificatur in lege id est per legem. Nam per eam cognitio quidem peccati habebatur. ut dicitur **Ro. 5.** sed non habebatur per eam iustificatio. **Ro. 5.** Ex operibus legis nullus iustificabitur. Sed contra **Gal. 2.** dicitur. **Nonne** abraham ex operibus iustificatus est. Respondetur dicendum est quod iustificare potest accipi dupliciter. Vel quantum ad executionem iusticie et manifestationem. et hoc modo iustificatur homo id est iustus ostenditur ex operibus operantis. Vel quantum ad habitum iusticie infusum et hoc modo non iustificatur quis ex operibus: cum habitus iusticie qua homo iustificatur apud deum non sit acquisitus: sed per gratiam fidei infusus. Et ideo signanter apostolus dicit. Apud deum. quia iusticia que est apud deum in interiori corde est. iusticia autem que est ex operibus id est que manifestat iustum est apud homines et hoc modo apostolus accipit apud deum. **Ro. 2.** Non enim auditores sed factores etc. **Ro. 4.** Si ex operibus abraham iustificatus est habet gloriam sed non apud deum etc. Sic ergo patet conclusio rationis scilicet quod lex iustificare non potest. **Consequenter** cum dicitur. Quia iustus etc. Ponit maiorem que est ex auctoritate scripture. **Abacuc. 2.** et introducit etiam **Ro. 1.** et ad hebreos. **10.** Circa quod notandum est. quod in homine est duplex vita. scilicet vita nature: et vita iusticie. Vita quidem nature est per animam. Unde anima a corpore recedente: corpus remanet mortuum. Vita vero iusticie est per deum. Et ideo primum quo deus est in anima hominis est fides ad hebreos. **11.** Accedente ad deum oportet credere. **Ep. 3.** habitare christum per fidem etc. Et sic dicimus quod in anima prima iudicia vite apparent in operibus vite vegetabilis quia anima vegetabilis est primo aduenit animali generato ut patet dicitur: quia primum principium quo deus est in nobis est fides ideo fides dicitur principium vivendi. Et hoc est quod hic dicitur. Iustus meus ex fide vivit. Et intelligendum est de fide per dilectionem operante. Minor autem ponitur tibi. Lex autem non est etc. Et primo ponit ipsa minor. Secundo probatur tibi. Sed qui fecerit etc. Dicit ergo. Lex non est ex fide. Sed contra. lex mandata credere. quod sit unus deus. et hoc pertinet ad fidem. Ergo lex habebat fidem. quod autem sit unus deus mandata **Deut. 6.** Audi israel: dominus deus tuus etc. Respondetur dicendum est quod hic loquitur

de observationibus mandatorum legis secundum quod lex constituta est in mandatis et preceptis ceremonialibus. et dicit quod non est ex fide. Fides enim ut dicitur hebreos. **11.** est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium. Et ideo proprie implet mandatum de fide qui non sperat ex hoc aliqua presentia et visibilia consequi: sed bona invisibilia et eterna. Lex ergo quia promittebat terrena et presentia ut dicitur **Esa. 1.** Si volueritis et audieritis me: bona terre comedetis: ideo non est ex fide sed ex cupiditate potius vel ex timore secundum illos precipue: qui carnaliter legem servabant. Aliqui tamen spiritualiter vivebant in lege: sed hoc non est ex ea sed ex fide mediatoris. Et quod lex non sit ex fide de probat cum dicit. Sed qui fecerit ea scilicet opera legis vivit in illis scilicet vita presenti id est imunis erit a morte temporali et conservabitur in vita presenti. **Maliter** dico quod lex non est ex fide et hoc patet quia qui fecerit etc. Quasi dicat precepta legis non sunt de credendis: sed de faciendis: licet aliquid credendum annunciet. Et ideo virtus eius non est ex fide sed ex operibus et hoc probat quia dominus quando voluit eam confirmare non dixit qui crediderit: sed qui fecerit ea vivit in illis. Sed nova lex ex fide est. **Matth. ultimo.** Qui crediderit et baptizatus fuerit etc. Lex tamen est quoddam effigiatum et effectus ex fide: et ideo comparatur lex veteris ad legem novam sicut opera nature ad opera intellectus. Nam in ipsis operibus nature apparent quedam opera intellectus: non quod res naturales intelligant: sed quia aguntur et ordinantur ab intellectu ut finem consequantur. Sic et in veteri lege aliqua continentur que fidei sunt non quod iudei ea prout erant fidei haberent: sed habebant ea in figura tantum fidei christi et protestationem ex cuius fidei virtute saluabant iusti.

Lectio quinta.

Christus autem nos redemit de maledicto legis. factus pro nobis maledictus. quia scriptum est maledictus omnis qui pendet in ligno. ut in gentibus benedictionem spiritus accipiamus per fidem. Posito damno a lege illato et defectu legis ab illo eripere non valentis: hic consequenter ostendit virtutem christi ab ipso damno liberantis. Et primo ostendit quomodo per christum ab ipso damno liberamur. Secundo quomodo etiam super hoc auxilium a christo acquirimus tibi. Et in gentibus etc. Circa primum tria facit. Primo enim ponit liberationis auctoritatem. Secundo liberationis modum tibi. Factus pro nobis etc. Tercio testimonium prophetarum tibi. Quia scriptum est etc. Dicit ergo primo. Quicumque servabant opera legis erant sub maledicto sicut vitium est. Nec per legem liberari poterant. Ideo necesse fuit aliquem habere qui nos liberaret: et iste fuit christus. Et ideo dicit Christus redemit nos de maledicto legis **Ro. 8.** Quod impossibile erat legi etc. Deus mittens filium suum scilicet christum etc. Redemit inquit nos scilicet iudeos precioso sanguine suo **Apoc. 5.** Redemisti nos in sanguine etc. **Esa. 43.** Noli timere quia redemi te etc. De maledicto legis id est de culpa et pena. **infra. 4.** Et eos qui sub lege erant redimeret. **Osee. 13.** De morte redimant eos. Modum liberationis ponit cum dicit Factus pro nobis maledictus. Ubi notandum est quod maledictus est quod dicitur malum. Et secundum duplex malum potest dici duplex maledictum scilicet maledictum culpe et maledictum pene. Et utroque modo potest hoc legi dupliciter. Factus pro nobis maledictum. Et primo quidem de malo culpe. Nam christus

Explanatio sancti Thome

Itus redemit nos de malo culpe. **¶** Unde sicut redemit nos de morte mortuus. ita redemit nos de maledictio culpe factus maledictum scilicet culpe non quidem quod in eo peccatum esset aliquod qui peccatum non fecit nec dolus etc. ut dicitur. **1. Pe. 2.** sed secundum opinionem hominum et precipue in deorum qui reputabant eum peccatorem. **Job. 1. 8.** Si non esset hic malefactor: non tibi tradidissemus eum. **¶** Et ideo de hoc dicitur. **2. cor. 5.** Eum qui non nouerat peccatum fecit pro nobis peccatum. Dicit autem maledictum non maledictus. ut ostendat quod iudei eum sceleratissimum reputabant. **¶** Unde dicitur **Job. 9.** Non est hic homo a deo etc. **¶** Et **Job. 10.** De bono opere non lapidam? te sed de peccato et de blasphemia. **¶** Et ideo dicit. Factus est pro nobis maledictum in abstracto Quasi dicat. Factus est ipsa maledictio. **¶** Secundo exponitur de malo pene. Nam christus liberauit nos a pena sustinendo penam et mortem nostram. que quidem in nos puenit ex ipsa maledictione peccati. **¶** In quantum ergo hanc maledictionem peccati suscepit pro nobis moriendum dicitur esse factus pro nobis maledictum. **¶** Et est simile ei quod dicitur **Ro. 8.** Dixit deus filium suum in similitudinem carnis peccati id est mortalis. **2. cor. 5.** Eum qui non nouerat peccatum scilicet christum qui peccatum non fecit deus scilicet pater pro nobis fecit peccatum id est fecit pati penam. quando scilicet oblatum est propter peccata nostra. **¶** Consequenter ponit scripture testimonium cum dicit Quia scriptum est. **¶** Maledictus omnis etc. **¶** Et hoc **Deutero. 27.** Tibi sciendum scilicet glossam quod in deus. unde accipitur hoc uerbum tam in nominis quam in hebreis codicibus habetur. **¶** Maledictus a deo omnis etc. quod quidem scilicet a deo in antiquis hebreorum uoluminibus non habetur unde creditur quod a iudeis post passionem domini appositum sit ad infamiam christi. **¶** Potest autem exponi auctoritas et de malo pene et de malo culpe. **¶** De malo quidem culpe sic. **¶** Maledictus omnis qui pendet in ligno non propter hoc quod pendet in ligno sed pro culpa pro qua pendet. **¶** Et modo christus est estimatus maledictus in cruce pendens propter hoc quod maxime tibi pena punitus fuit. **¶** Et secundum hoc continuat ad preedicta Dominus enim precepit in deus. ut qui suspensus fuerit in uespera deponatur. **¶** Et ratio huius est. quia hec pena erat ceteris abiectior et ignominiosior. **¶** Dicit ergo **¶** Vere factus est pro nobis maledictus. quia ipsa mors crucis quam sustinuit sufficit ad maledictionem. quod scriptum est **¶** Maledictus omnis etc. **¶** De malo uero pene sic exponit. **¶** Omnis qui etc. **¶** Maledictus. quia ipsa pena est maledictio scilicet quod sic mortuus est. **¶** Et est maledictus a deo. quia deus ordinauit ut hanc penam sustineret ut nos liberaret. **¶** Consequenter cum dicit. **¶** Et in gentibus benedictio etc. **¶** Ponit spem quam per christum super hoc quod per eum liberamur de maledictio acquirimus ut dicitur **Ro. 5.** Non sicut delictum sita et donum immo multo maius scilicet quia liberat a peccato et confert gratiam. **¶** Primo ergo ponit fructum et quibus datur dicens. **¶** Et in gentibus benedictio abrahe etc. **¶** Quasi si dicat. **¶** Factus est pro nobis maledictum non solum ut maledictionem remoueret: sed ut in gentibus que non sub maledictione legis erant: fieret benedictio abrahe. **¶** promissa **¶** Genesio. 22. **¶** In femine tuo benedicent omnes gentes etc. **¶** Et hec quidem benedictio facta est nobis id est impleta est per christum qui est de semine abrahe. cui dicte sunt promissiones et semini tuo qui est christus. ut dicitur infra eodem capitulo. **¶** Que quidem benedictio et fructus est ut pollicitationem spiritus accipiamus id est promissiones quas spiritus sanctus facit in nobis scilicet de beatitudine eterna qui quasi arra et pignus nobis traditus ipsam nobis promittit ut habetur **¶** Ephe. 1. 1. **2. cor. 2.** **¶** Et quidem in pignore datur ad certitudinem. **¶** Nam pignus est quedam cers

ta promissio de re accipienda. **Ro. 5.** Non est accepisti spiritum seruitutis etc. et infra **¶** Si filii et heredes. **¶** Vel pollicitationem spiritus accipimus id est spiritus sanctum. **¶** Quasi dicat **¶** Accipiamus pollicitationem de spiritu sancto factam semini abrahe **¶** Jobel. 2. **¶** Effundam de spiritu meo etc. quia per spiritum sanctum coniungimur christo et efficiamur semen abrahe et digni benedictione. **¶** Secundo ostendit per quid pueniat nobis iste fructus dicens: **¶** Per fidem. **¶** quam quidem et hereditatem eternam acquirimus. **¶** Ad hebreos. 11. **¶** Accedentem ad deum oportet credere quia est. et inquirentibus se remunerator sit. **¶** Per fidem etiam acquirimus spiritus sanctum. quia ut dicit **¶** Act. 5. **¶** Dominus datur spiritum sanctum obedientibus sibi scilicet per fidem.

Lectio sexta.

¶ **A**tres secundum hominem dico tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat. **¶** Abrahe dicte sunt promissiones et semini eius. **¶** Non dicit et seminibus quasi in multis. sed quasi in uno. et semini tuo qui est christus. hoc autem dico testamentum confirmatum a deo que post quadringentos et triginta annos facta est lex. non irritum facit ad euacuandam promissionem. **¶** Nam si ex lege hereditas iam non est promissione. **¶** Abrahe autem per repromissionem donauit deus.

¶ Postquam apostolus probauit per auctoritates quod lex non irritum facit: nec ad iustificationem que est per fidem est necessaria hic consequenter ostendit idem per rationes humanas. **¶** Et circa hoc quatuor facit. **¶** Primo humanam consuetudinem ponit. **¶** Secundo assumit promissionem diuinam ibi. **¶** Abrahe dicte sunt promissiones etc. **¶** Tertio infert conclusionem ibi. **¶** Hoc autem dico etc. **¶** Quarto ostendit conclusionem sequi ex premissis ibi. **¶** Nam si ex lege etc. **¶** Dicit ergo **¶** Aperte quidem prius locutus sum secundum auctoritatem scripture non allate uoluntate humana sed spiritu sancto ut dicitur. **2. Pe. 1.** **¶** Sed nunc secundum hominem dico et secundum ea que humana ratio et consuetudo habet. **¶** Ex quo quidem habemus argumentum quod ad conferendum de his que sunt fidei possumus utriusque ueritate cuiuscunque scientie. **¶** **Deut. 2. 1.** **¶** Si uideris in numero captiuorum mulierem pulchram et adamaueris eam uoluerisque habere uxorem. **¶** Introduces eam in domum tuam id est si sapientia et scientia secularis placuerit tibi introduces eam infra terminos tuos que radet cesariem etc. id est reserabis omnes sensus erroneos. **¶** Et in hoc est quod apostolus in multis locis in epistolis suis utitur auctoritatibus gentilibus. sicut illud. **1. cor. 1. 5.** **¶** Corrupti bonos mores etc. **¶** Et illud **¶** Tit. 1. **¶** Aretenses male bestie etc. **¶** **¶** Quis huiusmodi rationes uane sint et infirme. quia ut dicitur in psalmo. **¶** Dominus scit cogitationes hominum quas uane sunt. **¶** tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat. quia nihil humanum tantam firmitatem habet sicut uelutitas hominis: spernet autem tamen illud aliquis si diceret quod testamentum hominis confirmatum in morte testatoris et testibus non ualere. **¶** Si ergo testamentum huiusmodi nemo spernit dicens non esse seruandum. aut spernit aliquid mutando. multo magis testamentum dei nullum spernere debet aut superordinare infringendo illud uel addendo uel diminuendo **¶** Apocal. ultimo. **¶** Si quis apposerit ad hec apponet deus super illum plagas scriptas in isto libro. et si quis diminuerit de uerbis prophetie huius auferet deus partem eius etc. **¶** **Deut.**

in epistolam ad Galathas III

4. Non addetis ad verbū quod vobis loquor: neque auferetis ex eo etc. **C**onsequenter cum dicit. Abrae dicitur sunt p^omissiones etc. **A**ssumit p^omissionē diuinā abrae factam quae est quasi quoddam testamentū dei. **E**t primo exponit hanc p^omissionē seu testamentū. **S**ecundo vero aperit veritates testamenti ibi. **N**on dicit in feminibus etc. **D**icit ergo primo abrae dicitur sunt p^omissiones. **Q**uasi dicat sic testamentū hominis est firmū: ita p^omissiones diuinae firmae sunt. **S**ed nunquid deus aliquas p^omissiones fecit ante legem? **A**tiq^{ue}. quia abrae qui fuit ante legē scilicet quod non falleret deus: dicitur id est facte sunt p^omissiones et semini eius a deo. **S**ed abrae facte sunt ut cui erant ipsius de semini vero ut per quod impleteretur. **D**icit autē p^omissiones pluraliter: quia p^omissio de benedicendo semini multa continebat. **E**t quod frequentē idem id est: eterna beatitudo sibi p^omissa est. sicut **Gen. 12.** **I**n te benedicetur vniuersae cognatione terre. **Item. 15.** **S**uspice celū et numera stellas etc. **Item eodē.** **S**emini tuo dabo terram hanc etc. **Item. 22.** **B**enedicā tibi et multiplicabo semē tuum sicut stellas celi etc. **I**ste ergo p^omissiones sunt quasi testamentū dei. quia est quaedam ordinatio de hereditate danda abrae et semini suo. **V**eritate autē testamenti aperit cum dicit. **N**on dicit in feminibus etc. **Q**uā quidē aperit eodē spiritu quo testamentū conditū est. **E**t hoc patet ex verbis testamenti. **N**on inquit dicit in feminibus. **Q**uasi in multis id est facte fuerit si de multis illud valeret. **S**ed in vno quod est christus. quia ipse solus est per quem et in quo omnes poterunt benedicere. **N**am ipse solus et singularis est qui non subiacet maledictioni culpe: et si maledictio p^o nobis dignatur sit fieri. **A**nde dicitur in ps. **S**ingulariter sum ego etc. **Item. 10.** **E**st qui faciat bonū etc. **Eccl. 7.** **V**irū de mille vnum repperi scilicet christū qui esset sine omni peccato: mulierē autē ex omnibus non inuenit. quae a peccato omnino immunis esset aduini. originali vel veniali. **C**onclusionē autē inserit consequenter cum dicit. **H**oc autē dico **T**estamentū etc. **A**bi videamus per ordinem quid sit quod dicit. **D**icit ergo quod hoc p^omissit deus abrae sed hoc est testamentū scilicet ipsa p^omissio de hereditate adipiscenda. **Iere. 31.** **F**eriam domui israel: et domui iuda fedus nouū etc. **C**onfirmatū. **Q**uod ideo ponit ut concordet cum p^omissis. **N**ā supra dixerat. **T**estamentū hominis confirmatū etc. **A** deo scilicet qui p^omissit. **E**t confirmatū dico iureiurādo. **Gen. 21.** **P**er me et metipsum iurauit etc. **Debe. 6.** **V**t per duas res inobiles quibus impossibile est mentiri deū etc. **H**oc inq^{ue} testamentum lex non facit irritū. quae quidem lex facta est et data a deo per moysen. **Iohan. 1.** **L**ex per moysen data est etc. **P**ost quadringentos et triginta etc. **E**t quasi exponens quod dixerat subiungit. **N**on irritū facit ad euacuandas p^omissionē. **S**ic enim irritū fieret predictus testamentum si p^omissio facta abrae euacuaretur id est inuacūū facta esset quasi non sufficeret semen abrae repromissum ad gentiū benedictionē. **P**er christum autē non sunt euacuate p^omissiones patrum. **Et. 2. cor. 1.** **Q**uotquot enim p^omissiones dei sunt in illo est etc. **H**oc autē quod dicitur. **P**ost quadringentos et triginta annos concordat ei quod habetur **Exod. 12.** **H**abitatio filiorum qua māserant in egypto fuit quadringentorum triginta annorum. **Et. 7. 20.** **L**ocus est dominus scilicet abrae. quia erit semen eius acicola in terra aliena et seruituti eos subijcient annis quadringentis triginta. **S**ed contra est quod dicitur **Gen. 15.** **S**cito p^onocens quod peregrinū futurū sit semen tuū et seruitute eos subijcient et affligent eos ānis quadringentis. **R**espondeo dicēdū quod si fiat computatio annorum a p^omissione facta abrae que legitur **Gen. 12.** vsq^{ue} ad exitum filiorum israel de egipto quando data est lex. sic sūt anni quadringenti triginta sicut hic scribitur et **Exod. 12.** et **Act. 7.** vsq^{ue} ad exitum filiorum israel de egipto quādo data est lex. **S**i autē incipiat computatio a natiuitate ysaac de qua legitur **Gen. 25.** viciesimo primo sic sunt tantū quadringenti et quinq^{ue} anni. **N**am viginti quinq^{ue} anni fuerunt a p^omissione facta abrae vsq^{ue} ad natiuitatē ysaac. **A**braa enim erat septuagintaquinq^{ue} annorum quando exiit de terra sua et facta est ei prima p^omissio ut habet **Gen. 12.** **E**t tenarius autē fuit quando natus est ysaac ut habet **ibidē 21.** **Q**uā autē a natiuitate ysaac vsq^{ue} ad exitū filiorum israel de egipto fuerunt quadringenti quinq^{ue} anni probat per hoc quod ysaac fuit sexaginta annorum quando genuit iacob. ut habetur **Gen. 25.** **I**acob autē erat .130. annorum quādo intrauit egiptum ut habet **Gen. 47.** **E**t sic a natiuitate ysaac vsq^{ue} ad introitū iacob in egiptū fuerunt .190. anni. **I**oseph autē fuit triginta annorum quando stetit corā pharaone ut habetur **Gen. 41.** et postea transierunt septē anni fertilitatis et duo sterilitatis vsq^{ue} ad ingressum iacob in egiptū ut habet **45.** **V**ixit autē ioseph .110. annis ut habetur **Gen. ultimo.** **A** quibus si subtrahantur triginta et nouē anni remanēt septuaginta et vnus annus. **F**uerunt ergo a natiuitate ysaac vsq^{ue} ad mortē ioseph ducenti et sexaginta vnus annus. **F**uerunt autē in egipto filij israel post mortē ioseph .144. annis. ut raban^{us} dicit in glosa **Act. 7.** **F**uerunt ergo a natiuitate ysaac vsq^{ue} ad exitum filiorum israel de egipto et legē datā. 405. anni. **S**criptura autē **Gen. 17.** non curauit de minutis. **E**t potest dici quod quito anno ysaac expulsus fuit ismael et remansit solus ysaac heres abrae. a quo tempore fuerunt quadringenti anni. **D**einde cum dicit. **N**am si ex lege etc. **Q**uestio dicit quomodo sequatur ex p^omissis quod lex euacuaret p^omissiones. si lex necessaria esset ad iustificationē siue benedictionē gentiū. **D**icit ergo vere p^omissio euacuaret si lex necessaria esset. **M**as si hereditas scilicet benedictionis abrae esset ex lege iam nō esset ex repromissione id est ex semine repromisso abrae. **S**i enim semen p^omissum esset sufficiens ad hereditatē benedictionis consequendam non fieret iustificatio per legē. **D**estruit autē consequens cum dicit **Abrae autē donauit de^o** etc. id est promissit se daturū quod ita certū erat ac si statim daret per repromissionē id est per semen repromissum. **N**on ergo est ex lege hereditas id est benedictio de qua dicitur .1. **Pe. 3.** **I**n hoc vocati estis ut benedictionē hereditate possideatis.

Lectio septima.

Quid igitur lex propter transgressiōnem posita est donec veniret semen cui p^omiserat: ordinata per angelos in manu mediatoris. **M**ediator autem vnus non est. deus autē vnus est.

Postquā ostendit apostolus et auctoritate scripture et consuetudine humana quod lex iustificare non potuit: hic mouet duas dubitationes et soluit. **S**ecunda dubitatio incipit ibi. **L**ex ergo aduersus p^omissa dei etc. **C**irca primū tria facit. **P**rimo mouet dubitationē. **S**ecundo soluit ibi propter transgressiones etc. **T**ertio quoddam in solutio ne positum manifestat ibi. **M**ediator autē etc. **P**otest autem esse dubiū ex p^omissis: si lex iustificare non poterat: an esset omnino inutilis. et hanc dubitationem mouet dicens: **Q**uid igitur lex id est ad quid lex vtilis fuit. **E**t hanc punctuationem magis approbat augustinus ut habet in glosa quod aliam que sibi primitus melior videbatur ut distinguitur sic. **Q**uid igitur. **E**t postea dicitur lex prope

Explanatio sancti Thome

transgressiones etc. Similis dubitatio proponit. **Ro. 3.** ubi sic dicitur: Quid igitur amplius iudeo etc. **¶** Deius de cũ dicit. Propter transgressiones. Soluit dubitationem morā. ubi quattuor facit. Primo proponit legis utilitatē. Secūdo legis fructū ibi. Donec veniret semē etc. Tertio legis ministros ibi. Ordinata per angelos. Quarto legis dominū ibi. In manu mediatoris. Circa primū notādū est q lex ver^o data est propt quattuor. scz quattuor ex peccato consecuta que enumerat beda scilicet propter maliciā: infirmitatē: concupiscentiā: et ignorantiam. Est ergo lex primo data ad reprimendā maliciā dū scilicet cet. phibendo peccatū et puniendo retraherentur homines a peccato. et hoc tangit dicens. Propter transgressiones posita est lex. id est ad transgressiones cobibendas. et de hoc habetur. 1. thi. 1. Iusto lex nō est posita sed in iustis. Cuius ratio potest sumi a philosopho in. 4. ethis corum. Homines em̄ bene dispositi ex seipsis mouētur ad bene agendū et sufficienter eis paterna mōta. vnde nō indigent lege sed sicut **Ro. 2.** dicit. Ipsi sibi sunt lex habentes opus legis scriptū in cordibus suis. Sed homines male dispositi indigent retrahi a peccatū per penas. Et ideo quantū ad istos fuit necessaria legis positio que habet coartatiuā virtutē. Secundo lex data est ad infirmitatem manifestandā. Homines em̄ de duobus psumebant. Primo quidē de scientia. Secundo de potentia. Et ideo deus reliquit homines absqz doctrina legis: tēpore legis nature. In quo dū in errores inciderunt conuicta est eoz superbia de defectu scientie. Sed adhuc restabat presumptio de potentia. Dicebant em̄ nō deest q̄ impleat sed deest qui iubeat. vt dicitur in glosa super illud **Exod. 24.** Quicquid preceperit dñs faciem⁹ et erimus obedientes. Et ideo data est lex que cognitionem peccati faceret. Per legem em̄ cognitio peccati. **Ro. 3.** Que tamē auxiliū gratie nō dabat ad vitandū peccata: vt sic homo sub lege constitutus et vires suas experiret et infirmitatē suā recognosceret inueniens se sine gratia peccatum vitare non posse. et sic auxiliū querebat gratiā. Et hec etiā causa potest ex his verbis accipi vt dicat q lex posita est propter transgressiones adimplendas: quasi illo modo loquendo quo apostolus dicit **Ro. 5.** Lex subintravit vt abundaret delictū: quod non est intelligēdūz casualiter sed consecutiue. quia lege subintrante abūdauit delictū et transgressiones sunt multiplicatē. dū concupiscentia nondū per gratiā sanata in id quod phibebat magis exarsit. et factū est peccatū grauius addita preuaricatione legis scripte. Et hoc deus permittebat vt homines imperfectionē suā cognoscentes querebant mediatoris gratiam. Unde signāter dicit. Posita est quasi debito ordine collocata int legē nature et legē gratie. Tertio data est lex ad domandā concupiscentiā populi lasciuientis: vt diuersis certimonijs fatigati neqz ad idolatriam neqz ad lasciuas declinarent. Unde dicit **1. Pet. 2. Actū. 15.** Hoc est onus qd neqz nos etc. Quarto ad instruendum ignorantia data est lex in figurā future gratie scz illud **libere. 10.** Umbra habet lex etc. **¶** Deinde cũ dicit Donec veniret semē etc. id est christus de quo pmiserat deus per eū benedicendas omnes gentes. **Mathei. 11.** Lex et pphete vsqz ad Iohannē etc. **Gen. 12.** In semine tuo etc. Ministri autē legis ponunt cũ dicit. Ordinata id est ordinanter data per angelos id est per nuncios dei scilicet moysen et aaron. **Malach. 2.** Legē requirunt ex ore eius etc. angelus em̄ domini etc. **¶** Vel per angelos id est ministros angelozū. **Actū. 6.** Accepistis legē in dispositionē angelozū etc. Et est data per angelos. quia lex non debebat dari per filium qui maior est. **Hebre. 2.** Si em̄ qui per angelos factus est sermo etc. **¶** Dicit autē. **De**

dinata. quia ordinabiliter data est scilicet inter ipsos legis naturalis qua homines conuicti sunt q se luare nō poterant: et tempus gratie. Nam ante q̄ gratiam acciperēt conuincendi erant de lege. Dominus autē legis dicitur christus. Et ideo dicit in manu mediatoris id est in potestate christi. **Deut. 33.** In dextera ei⁹ ignea lex. 1. thi. 2. Mediator dei et hominū etc. Iste mediator significat⁹ est per moysen: in cuius manu est lex data **Deut. 5.** Ego sequester et mediator fui inter deū et vos etc. **¶** Deinde cũ dicit Mediator autē etc. exponit qd dixit In manu mediatoris quod potest tripliciter exponi. Vno modo q̄ mediator non est vnus em̄ sed duoz. **¶** Alio cũ iste sit mediator dei et hominis oportet q̄ sit deus et homo. Si em̄ esset purus homo vel deus tantū non esset verus mediator. Si ergo est verus deus et nullus est mediator sui ipsius. potest videri allicui q̄ preter ipsum sunt alij dii quozū est mediator. et hoc remouet dicens: q̄ mediator iste et si nō est vnus tantū nō propter hoc sunt alij dii sed de vnus est. quia licet ipse alius sit in psona a deo patre: non ē tamen aliud in natura. **Deut. 6.** Audi israel dñs de⁹ etc. **Eph. 4.** Vnus deus etc. Secundo modo quia possz creari q̄ iste esset mediator iudeoz tantū. Ideo dicit. Dico q̄ christus est mediator sed nō vnus scilicet iudeoz sed vnus est omnū id est sufficientis ad omnes reconciliandos deo quia ipse deus est. **Ro. 3.** Vnus de⁹ qui iustificauit ex fide circūcisionē et preputiū per fidē etc. 2. cor. 5. De⁹ erat in christo mundū reconciliās sibi etc. Tertio modo quia non est mediator vnus populi tantū scilicet iudeoz sed etiam gentiū. **Eph. 2.** Ipse est pax nostra qui fecit vtrāqz vnū. Et hoc ex parte gentiū auferendo idola triam. et ex parte iudeoz et obscurātia legis. Specialit⁹ autē mediator est filius non pater non spiritus sanctus: nihilominus tamen vnus est deus.

LECTIO OCTAUA.

¶ Et ergo aduersus promissa dei ablit. Si em̄ data esset lex que possz hominem viuificare vere ex lege esset iusticia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato: vt promissio ex fide iesu christi daretur credentibus. Prius autē q̄ veniret fides sub lege custodiebamur: conclusi in eaz fidem que reuelanda erat. Itaqz lex pedagogus noster fuit in christo vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides iā non sum⁹ sub pedagogo.

Hic mouet apostolus aliā dubitationem. vtrū scilicet lex noceat gratie. Et primo mouet dubitationē dicens: Lex ergo etc. Quasi dicat Si lex posita est propter transgressiones: nunquid lex facit aduersus promissa dei scilicet vt id quod deus promissit se facturū per semen repromissūz per aliū faciat. Absit. Quasi dicat. Non. Nam. 8. eodez **Lex non irritū facit testamentū ad euacuandas promissiones etc. Ro. 7.** Lex sancta et mandata sancta. Secundo cũ dicit. Si em̄ lex data esset etc. Soluit dubitationē. Et primo ostendit q lex non est contra promissa dei. Secūdo q̄ est in obsequiū promissozū ibi. Sed cōcludit etc. Dicit ergo q̄ licet lex sit posita propter transgressores: nō tamen contrariatur promissioni dei. quia transgressiones ipsas remouere non pōt. Si em̄ eas remoueret tūc māl⁹ festē esset contra promissa dei. quia iusticia est p alius mozdū q̄ deus pmisit. qz esset p legē et nō p fidē cũ tū dicat **Abacuc. 2.** Iustus me⁹ ex fide viuūt. **Ro. 3.** Iusticia dei

in epistolam ad Galathas III

est per fidē iesu xpi. Et ideo dicit qd si lex esset data talis qd posset viuificare: id est tante virtutis esset qd possit vitā gratie et eternā beatitudinē pferre: tunc vere et nō appa-
reter iusticia esset ex lege. si lex faceret qd fides facere
dicitur. et sic frustra esset fides. Sed lex non iustificat. qd
littera. s. legis occidit vt dicit. 2. cor. 3. Et Ro. 8. Lex
enī spiritus vite in christo iesu etc. Deinde cum dicit
Sed scriptura conclusit etc. Ostendit qd lex nō solū non
contrariatur gratie sed est et etiā in obsequiis. Et primo
ostendit qd lex obsequit pmissis dei. Secundo quōd hoc
obsequium manifestatum est in iudeis ibi. Prius autez
q̄ veniret fides etc. Tertio quōd gētilēs etiā sine lege cō-
secuti sunt pmissa dei ibi. Omnes enī filij dei estis etc.
Circa primū sciendū est qd lex obsequitur pmissis dei in
generalī q̄tū ad duo. Primo qz manifestat peccata. Ro-
manoz. 3. Per legē cognitio peccati. Deinde quia ma-
nifestat infirmitatē humanā. In q̄tū homo nō potest vi-
tare peccatū nisi per gratiā que per leges non dabat. Et
sicut ista duo scilicet cognitio morbi et impotentia in-
firmitatē multū inducunt ad querēdū medicū: ita cognitio pec-
cati et proprie impotentie inducunt ad querēdū christū
Sic ergo lex obsecuta est gratie. in q̄tū prebuit cognitio-
nē peccati et experientia proprie impotentie. Et ideo dicit
Scriptura id est lex scripta p̄clusit id est tenuit inclusos
iudeos sub peccato id est ostendit eis peccata que facie-
bant Ro. 7. Concupiscentiā nesciebāt etc. Item conclu-
dit. quia veniente lege sumptis occasiōē peccati Ro.
11. Conclusit deus omnia in incredulitate etc. Et hoc ideo
vt homo quereret gratiā. Et ideo dicit Et pmissio id ē
gratia repromissa daret non solū iudeis sed omnibz cre-
dentibus. quia illa gratia poterat liberare a peccatis. et
hec gratia est ex fide iesu christi. Deinde cū dicit. Pri-
us autez q̄ veniret etc. Ponit experimentū huius obsequij
manifestatū in iudeis. Et primo ponit obsequiū iudeoz
Secundo cōcludit quoddā correlariū ibi Itaqz lex peda-
gogus etc. Dicit ergo si scriptura id est lex scripta detinuit
it omnia sub peccato. quas vilitates habebant iudei ex
lege ante q̄ veniret fides ex gratia? Rūdet et dicit. Nos
iudei ante aduentū fidei custodiebamur sub lege: in q̄tū
faciebat nos vitare idolatriā et multa alia mala. Custodie-
bamur in q̄ non sicut liberi: sed quasi serui sub timore. et
hoc sub lege id ē sub onere legis et dominio. Ro. 7. Lex
in homine dominat q̄tō tēpore viuūt etc. Et custodieba-
mur cōclusi id est seruati ne deflueremus ad vitia: sed p̄-
pararemur in eā id est tā bonā fidē q̄ reuelāda erat Esa.
56. Iuxta est salus mea et viciat. vt iusticia mea et reue-
letur. Et dicit reuelanda. quia cū fides excedat omne hu-
manū ingeniū nō potest per ppriū sensum haberi sed ex
reuelatione et dono dei Esa. 40. Reuelabit gloria dñi
etc. Vel in eā fidē que reuelanda erat tēpore gratie in
antiquis tēporibus multis signis latens. Ande et tempore
christi velū templi scissum est Mat. 27. Consequē-
ter cū dicit Lex pedagogus etc. Concludit quoddā cor-
relariū. Et primo ostendit legis officiū. Secundo officij
testationē ibi. At vbi venit plenitudo temporis etc. Offi-
ciū autē legis fuit officiū pedagogi Et ideo dicit Lex peda-
gogus noster etc. Quamdiu enī heres non potest conse-
qui beneficiū hereditatis: vel prop̄ defectū etatis seu ali-
cuius debite perfectionis: conseruat et custoditur ab ali-
quo instructore. qui quidē instructor pedagogus dicit a
pedos qd est puer et goge qd est ductio. Iudeis autē p̄-
missa erat benedictio futuri seminis de hereditate obse-
quenda: sed nondū aduenerat tēp̄ ipsius hereditatis cō-
sequende. Et ideo necessariū erat qd cōseruarent vsqz ad
tempus futuri seminis et cōhiberent ab illicitis quod fa-
ctū est p̄ legē. Et ideo dicit Itaqz etc. Quasi dicat. Ex q̄

sub lege custodiebamur lex fuit noster pedagogus id est
dirigens et conseruans in xpo id est in viā christi. Et hoc
ideo vt ex fide christi iustificaremur. De sec. 11. Puer isrl
et dilexi eū. Jer. 31. Castigasti me domine et eruditus sum
etc. Ro. 3. Arbitramur enī hominē iustificari per fidem.
etc. Et quis lex pedagogus noster esset nō tamen ad per-
fectā hereditatē ducebat. quia vt dicit Hebre. 7. Memis-
nē ad p̄fectū adduxit lex etc. Sed hoc officiū cessauit post
q̄ vēit fides. Et hoc ē quod dicit At vbi vēit fides scilicet
et christi tam non sumus sub pedagogo id ē sub coactio-
ne que non ē necessaria liberis. 1. cor. 13. Cum essem p̄-
uulus etc. cum autē factus sum vir etc. 2. cor. 5. Si qua
ergo in christo noua creatura vetera transierunt etc.

Lectio nona

Omnēs enī filij dei sunt per fidē que
est in christo iesu. Quicumqz enī in
christo baptizati estis: christū indui-
stis. Non est iudeus: neqz grecus: nō est ser-
uus neqz liber: non est masculus. neqz femi-
na. Omnes enī vos vnū estis in christo ie-
su. Si autez vos christi ergo semē abrae estis
fm p̄missionē heredes.

Hic ostendit apostolus qd ad fructum gratie gentiles si-
ne obsequio legis peruenerunt: ad quē tamē iudei per-
ducti sunt per legis custodiā et obsequiū. Et circa hoc fa-
cit tria. Primo p̄ponit intentū. Secundo manifestat p̄-
positū ibi. Quicumqz enī in christo etc. Tertio ex hoc ar-
gumentat ibi. Si autē vos xpi etc. Dicit ergo vere nō su-
mus sub lege id est sub pedagogo et coactione: quia sumus
filij dei. Similit̄ et vos sub lege neqz sub pedagogo estis
quia scilicet ad gratiā peruenistis. Ideo omnes estis fi-
lij dei per fidem non per legē Ro. 8. Nō enī accepistis
spiritū seruitutis scilicet timoris qui dabatur in lege ves-
teri: sed accepistis spiritū filiorū scilicet charitatis et amo-
ris qui datur in noua lege per fidē Joh. 1. Dedit eis pos-
testatē filios dei fieri etc. Si ergo filij dei estis per fidem
quare vultis esse serui per legis obseruantias? Itaqz sola
fides homines facit filios dei adoptiuos. Nullus siquē
dēus est filius adoptiuus: nisi vniatur et adbeat filio na-
turali Romanoz octauo. Quos p̄sciuit conformes
fieri ymaginis filij eius etc. Fides enī facit nos in xpo ie-
su filios Ephe. 3. Habitare xpm per fidē in cordibus ves-
tris. Et hoc in christo iesu id est filij dei estis per iesum
christū. Consequēter cū dicit. Quicumqz enī in chri-
sto etc. Manifestat p̄positū. Et circa hoc tria facit. Pri-
mo p̄ponit p̄positū manifestationē. Secundo manifesta-
tionis expositionē ibi. Non est iudeus etc. Tertio assignat
manifestationis rationē ibi. Omnes enī vnū sumus etc.
Manifestat autē circa primū quōd sumus in xpo iesu filij dei
Et hoc est qd dicit. Quicumqz enī in christo iesu etc. Quis
potest quadrupliciter exponi. Uno modo vt dicat. Qui-
cumqz in christo iesu baptizati estis id est institutione xpi
ad baptismū instructi estis. Mar. ultimo. Eritis in mū-
dum vniuersum predicare euangeliū omni creature etc.
Qui crediderit et baptizatus fuerit etc. Alio modo Qui-
cumqz in christo iesu baptizati estis scilicet per similitudi-
nem et per figuratiōē mortis xpi. Ro. 6. Quicumqz
baptizati sumus in christo iesu in morte ipsius baptizati
sumus. Vel in christo iesu. id est in fide iesu christi. Itaqz
baptismus nō fit nisi in fide sine qua effectū baptismi nul-
lum consequimur. Mar. el. Qui crediderit et baptizatus
fuerit saluus erit etc. Vel in xpo iesu. i. in virtute et opatiōe
eius. Joh. 1. Super quē videtis spm̄ descendentē hic ē q̄

Explanatio sancti Thome

baptizat. **Quia** in istis quattuor modis baptizati estis christi induistis. **Ubi** sciendum est quod qui induit aliquid veste pregitur ac contegitur ea. et apparet sub colore vestis colore proprio occultato. Eodem modo et qui induit christum pregitur et contegitur a christo iesu contra impugnatores et estus et in eo nihil aliud apparet nisi quod christi sunt. **Ro. 13.** Induite dominum iesum christum. Et sicut lignum accensum induitur igne et participat eius virtute: ita et qui christi virtutes accipit induit christum. **Luc. vi.** Sedete in ciuitate donec induamini virtute etc. **Quod** in illis locis habet qui interius christi virtute informantur. **Ephe. 4.** Induite nouum hominem qui secundum etc. **Et nota** quod christum aliqui induunt exterius per bonam conuersationem: et interius per spiritus renouationem et secundum utrumque per sanctitatis configurationem ut tangit in glosa. **Expositione** autem in manifestationis ponit cum dicit. **Non est iudeus** etc. **Quasi** dicat versus dixit quod quicunque in christo iesu etc. quia nihil potest esse in hominibus quod faciat exceptionem a sacramento fidei christi et baptismi. **Et** ponit tres differentias hominum ostendens quod per eas nullus excipitur a fide christi. **Prima** differentia est quantum ad ritum cum dicit. **Non est iudeus neque grecus**. **Quasi** dicat. **Ex quo** in christo iesu baptizatus est. non est differentia quod propter hoc sit indignior in fide ex quocumque ritu ad eam venerit sine ex ritu iudaico sine greco. **Ro. 3.** An iudeorum deus tibi? **Honore** et gentium? **Immo** et gentium. quoniam quidem vnus deus qui iustificauit ex fide circumcissionem et preputium per fidem. **Et Romanorum. 10.** Non est distinctio iudei et greci etc. **Sed** contra quod dicitur **Romanorum. 3.** Quid ergo amplius est iudeo. **Dulcius** quidem per omnem modum. **Respondeo** dicendum est quod in deo et greci possunt considerari dupliciter. **Uno** modo secundum statum in quo erant ante fidem et sic amplius sunt iudeo propter beneficium legis. **Alio** modo quantum ad statum gratie et sic non est amplius iudeo. et de hoc intelligitur hic. **Secunda** differentia est quantum ad statum et conditionem cum dicit. **Non est seruus neque liber**. id est neque seruus neque libertas: neque nobilitas: neque ignobilitas differentiam facit ad recipiendum effectum baptismi. **Job. 13.** Paruum et magnus ibi sunt et seruus liber a domino suo. **Ro. 2.** Non est personarum acceptio apud deum. **Tertia** differentia est quantum ad naturam cum dicit. **Non est masculus neque femina**. quia sexus nullam differentiam facit quantum ad participandum baptismi effectum. **Gal. 3.** Non est masculus aut femina etc. **Expositionis** vero rationem ponit cum dicit. **Omnes** enim vos vnus estis in christo iesu. **Quasi** dicat. **Uere** nihil horum est per quod differentia fiat in christo. quia vos omnes scilicet fideles vnus estis in christo iesu. qui in baptismo omnes estis effecti membra christi et vnus corpus. et si inter vos sitis diuersi. **Ro. 12.** Omnes vnus corpus sumus in christo etc. **Ephe. 4.** Vnus corpus vnus spiritus etc. **Ubi** autem est vnitas differentia non habet locum. **Pro** hac vnitate orat christus **Johan. 17.** Volo pater vt sint vnus etc. **Consequenter** cum dicit. **Hic** autem vos estis etc. **Arguit** ad principale propositum hoc modo. **Dixit** quod abrae dicte sunt promissiones et semini eius sed vos estis abrae. ergo ad vos pertinet promissio abrae de hereditate consequenda. **Ad** idem sic probat. **Vos** estis filij dei adoptiui. quia estis vniti per fidem christo qui est filius dei naturalis. **Sed** christus est filius abrae in vno semine tuo qui est christus. **Argo** si vos estis christi si id est in christo estis semen abrae. id est filij: cum christus filius eius sit. **Et** si filij estis et heredes. id est ad vos pertinet hereditas secundum promissionem abrae factam. **Romanorum nono.** Non qui filij sunt carnis hic sunt filij sed qui sunt filij promissionis hic estimantur in semine dei.

Capitulum quartum

Uico autem quanto tempore heres paruum est nihil differt a seruo: cum sit dominus omnium: sed sub tutoribus et actoribus est vsque ad presinitum tempus a patre. **Itaque** et nos cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes. **Postquam** ostendit apostolus legis defectum: hic consequenter ostendit gratie dignitatem. **Et** primo per exemplum humanum. **Secundo** per exemplum creature ibi. **Picit** et mihi qui sub lege vultus esse etc. **Circa** primum vno facit. **Primo** ostendit dignitatem gratie primitiue status veteris legis per similitudinem a lege humana sumptam. **Secundo** ostendit quod ipsi facti sunt principes huius dignitatis per fidem ibi. **Quasi** autem estis filij dei etc. **Tertio** arguit ipso eo quod hanc dignitatem continebant ibi. **Sed** tunc quidem ignorantes deum etc. **Circa** primum duo facit. **Primo** ponit similitudinem. **Secundo** adaptat eam ad propositum ibi. **Ita** et nos cum essemus etc. **Notandum** est autem quod in proposita similitudine quatuor tangit apostolus. **Primo** quidem dignitatem. quod non est seruus sed heres. **Unde** dicit. **Quanto** tempore heres etc. **Quod** apertat et refert ad populum iudeorum qui fuit heres. **Promissionis** abrae. **ps.** Elegit nos in hereditatem sibi. **Et** ad christum qui est heres omnium. **Hebr. 1.** Quem constituit heredem vniuersorum. **Secundo** eius paritatem. **Unde** dicit. **Paruum** est. quia et iudei paruuli erant secundum statum legis. **Amos. 7.** Quis suscitabit iacob: quod paruulus est? **Similiter** et christus paruulus factus est per incarnationem. **Et** 9. **Paruulus** natus est nobis etc. **Sed** nota quod apertat aliquid assumat paruulo statum legis sicut b. **Alio** quando statum presentis vite. **1. cor. 13.** Quando eras paruulus etc. **Quis** ratio est. quia status veteris legis est sicut paruulus propter imperfectionem cognitionis in christo ad statum gratie et veritatis que per christum facta est. **Sic** et statum presentis vite: in qua videmus per speculum in enigmate est sicut paruulus comparat statum future vite: in qua est perfectio dei cognitio. quia videtur sicuti est. **Tertio** eius subiectionem cum dicit. **Nihil** differt a seruo cum sit dominus omnium. sed sub tutoribus etc. **propter** enim serui est quod sit subiectus alicui domino. **Puer** autem quantum diu paruulus est: quia non habet cognitionem perfectam et vsus libere voluntatis propter defectum etatis committitur custodie aliorum qui et bona sua defendunt. et hic dicunt tutores et negocia agunt: et hic actores nominantur. **Et** ideo licet sit dominus omnium seruus suus. tamen in quantum subiecit alijs nihil differt a seruo. **Et** 4. **Et** nunc seruus meus iacob etc. **Sed** notandum est quod in populo iudaico alii qui erant simpliciter serui. illi scilicet qui propter timorem pene et cupiditatem temporalium legem promittebat legem seruabant. **Alii** vero erant: qui non erant serui simpliciter: sed quasi serui existebant: erant vere filij et heredes. qui licet attenderent exterius ad temporalia et vitaarent penas: nihilominus tamen in eis fine non ponebant sed accipiebant ea ut figuram spiritualium bonorum. **Unde** licet viderent nihil exterius differre a seruis: in quantum certis monias et alia legis mandata seruabant. tamen erat vnus: quod non ea intentione eis videbantur: vt serui. quod illis videbantur amore spiritualium bonorum que figurabantur. **Seruus** vero timore pene et cupiditate terrene comoditatis. **Spes** erat etiam quasi seruus: quod licet sit dominus omnium sed illis ps. **Dixit** dominus domino meo etc. tamen nihil videbat differre a seruo in exterioribus in quantum homo. **Psalm. 2.** **Exin** autem semetipsum formam serui accipiens et habitum iuuentutis. **Sub** tutoribus autem et actoribus erat: quia sub lege factus erat vt dicit **1. cor. 2.** **Erant** subditus illis